

Post-graduate student, Soter M.V.
Kherson State University, Ukraine
+380993177538; +380984316607;
kulbatska@mail.ru

**THEORETICAL ASPECTS OF THE
 FORMATION OF READINESS TO
 INTERCULTURAL COMMUNICATION
 OF THE FUTURE MARINE
 ENGINEERS**

**ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ
 ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ
 МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-
 СУДНОМЕХАНІКІВ ДО
 МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

**Soter M.V. Theoretical aspects of the
 formation of readiness to
 intercultural communication of the
 future marine engineers**

The main aspects of the formation of readiness of future marine engineers of intercultural communication are highlighted in the article. The essence of the concepts «readiness», «professional readiness», «intercultural communication», «readiness to intercultural communication» is examined. The components of the concept of «readiness» are pointed out. It is noted that intercultural communication is an important aspect of marine specialists' successful professional activity. The author of the article underlines that future marine specialists should be prepared for an effective interaction with a foreign partner.

Key words: readiness, professional readiness, intercultural communication, readiness to intercultural communication.

Актуальність дослідження.

Процеси в сесвітній економічній, політичній та культурній інтеграції та уніфікації сприяють інтенсивному зростанню мобільності фахівців. Так, у динаміці міжнародних професійних контактів посилюється соціальна значимість міжкультурної комунікації як засобу доступу до світових інформаційних

ресурсів і шляхів професійної самореалізації.

На часі суттєво важливою є здатність компетентно вирішувати виробничі питання у ситуаціях міжкультурного спілкування, зокрема морськими фахівцями, інженерами-судномеханіками. Рівень підготовки таких спеціалістів має відповідати вимогам як державних освітніх стандартів, так і міжнародних, оскільки більшість випускників морських навчальних закладів, як правило, працюють в умовах міжнародної взаємодії. Очевидно, що за жорсткої конкуренції та глобалізації сучасного суспільства, спеціалізовані посередницькі («крюїнгові»), як вітчизняні, так і міжнародні, судноплавні компанії спрямовані на пошук фахівців з високим рівнем професійної підготовки, ініціативних, комунікабельних, здатних до прийняття нестандартних рішень, які легко адаптуються до нових умов, ефективно взаємодіють з членами інтернаціональних команд, зі знанням іноземної мови. Дійсно, у наш час значна частина екіпажів суден (майже 65%) світового флоту стають багатонаціональними [19], відтак, відмінними за національними, мовними та культурологічними ознаками.

Практика і результати наукових досліджень підкреслюють, що підготовка майбутніх морських інженерів у вищому навчальному закладі націлена у першу чергу на отримання професійних знань, а знання з міжкультурної комунікації, як невід'ємної складової побудови конструктивного діалогу, співпраці, толерантної взаємодії з представниками та культурою інших країн, вміння сприймати і розуміти інші культурні позиції і цінності, уявлення про міжкультурну комунікацію як спосіб суб'єкт-суб'єктної взаємодії в умовах полікультурного середовища, залишається поза увагою. Крім того, аналіз наукової та навчально-методичної літератури показав, що нині підготовка фахівців до міжкультурної комунікації має ряд суттєвих проблем, перш за все це пов'язано з відсутність

дисциплін, що готують майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації, лише деякі її аспекти включені до курсу «Інше мовна мова за професійним/науковим спрямуванням».

За таких умов виникає потреба в детальному вивченні питань, що безпосередньо стосуються готовності майбутніх фахівців до міжкультурної комунікації. Вивченню різних сторін проблеми готовності у системі вищої освіти присвячені роботи (О. Єфремова, О. Ковальова, Л. Кондрашова, О. Леонт'єв, А. Линенко, В. Моляко, К. Платонова та ін.), питання «готовності майбутніх спеціалістів до міжкультурної комунікації» відображено у наукових розвідках (Г. Дев'ятко, В. Єр'оміна, А. Козак, Н. Паперної, М. Сафіної, Л. Юсупової).

Відтак, **мета статті** – проаналізувати теоретичні аспекти формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації.

Розгляд готовності до міжкультурної комунікації майбутніх інженерів-судномеханіків необхідно випередити уточненням поняття «готовності» у широкому сенсі. При цьому відзначимо, що питання «готовність» досліджується багатьма науками серед яких, філософія, психологія, соціологія, соціальна психологія, педагогіка.

Вивчення різних підходів щодо поняття «готовність», що відображено у таблиці 1, дало змогу визначити, що наповнення категорії «готовність» конкретним змістом зумовлюється тим видом діяльності, оволодіння яким виступає метою підготовки й буквально означає складну систему якостей і властивостей особистості, що дозволяють їй ефективно виконувати конкретну діяльність. Так, зміст і структура готовності визначаються вимогами діяльності.

Складним завданням при вивченні поняття «готовність до діяльності/ професійна готовність» є виділення її

основних компонентів, інакше кажучи, її структури.

В. Сластьонін запропонував включення до структурної організації професійної готовності [18]: психологічну готовність (сформовану (з різним ступенем) спрямованість на діяльність, установку на роботу); науково-теоретичну готовність (наявність необхідного обсягу знань, потрібних для компетентної професійної діяльності); практичну готовність (наявність сформованих на потрібному рівні професійних умінь і навичок); психofізіологічну готовність (наявність відповідних передумов для оволодіння професійною діяльністю, сформованість професійно значущих особистісних якостей); фізичну готовність (відповідність стану здоров'я і фізичного розвитку вимогам професійної діяльності і професійної працездатності).

Л. Гайсіна в структурі професійної діяльності виокремлює такі компоненти як мотиваційний (позитивне ставлення до діяльності); орієнтаційний (знання про особливості даного виду діяльності); операційний (володіння способами і прийомами професійної діяльності); волевий (самоконтроль, уміння управляти діями); ціннісний (самооцінка підготовленості до діяльності) [3, с. 21].

Таблиця 1.

Підходи вчених щодо трактування поняття «готовність»

Автор	Визначення
Даль В.	<i>Готовність</i> – стан чи властивість готового; <i>готовий</i> (по відношенню до людини) має бажання і можливість виконувати щось; зібраний, налаштований на щось [4, с. 396].
Бусел В.Т.	<i>«Готовність</i> - бажання зробити що-небудь» [2, с. 257].
Яременко В.В., Сліпушко О.М.	<i>Готовність</i> «згода зробити що-небудь, стан підготовленості до чогось» [13, с. 148].
Линенко А.Ф.	<i>Готовність</i> - цілісне утворення, яке характеризує емоційно-когнітивну і волюву мобілізаційність суб'єкта в момент його включення в певну діяльність [10, с. 56].
Моляко В.О.	<i>Готовність</i> – це складне особистісне утворення, багаторівнева та багатопланова система якостей і властивостей особистості, які у своїй сукупності дозволяють певному суб'єкту ефективно виконувати конкретну діяльність [12, с. 8].
Кондрашова Л.В.	<i>Готовність</i> як «стан особистості, який постійно змінюється під час переходу від одного етапу формування до іншого (а за відповідних умов може переходити в готовність-якість), і складну якість особистості, що твориться сукупністю педагогічних умов, і цілісну систему зі складною структурою, що характеризує готовність за змістовим наповненням» [9, с. 13].
Подольяк Л. Г., Юрченко В. І.	<i>«Готовність до праці</i> – здатність до певної професійної діяльності як результат професійного навчання і виховання, яка є підсумком не тільки професійного розвитку, але й соціальної зрілості особистості» [15, с. 278–279].
Максименко С. Д., Пелех О. М.	<i>«Готовність до того чи іншого виду діяльності</i> є цілеспрямованим вираженням особистості, що включає її переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, волюві та інтелектуальні якості, знання, навички, уміння, установки» [11, с. 70].
Ковальов О.Г.	<i>Готовність до діяльності</i> - якість особистості, що включає в себе свідомість особистісної та суспільно-значущої діяльності, позитивне ставлення до неї та здатність до її виконання [7, с. 311].
Єфремов О.Ю.	<i>Професійна готовність</i> означає психологічну готовність до самостійного і, при необхідності, творчого виконання професійної діяльності [6, с. 22].
Козак А.В.	<i>Готовність до міжкультурної комунікації</i> – «суттєвий аспект особистісної готовності майбутнього спеціаліста до повноцінної соціалізації, соціальної взаємодії й самореалізації в суспільстві» [8].
Сафіна М.С.	<i>Готовність до міжкультурної комунікації</i> - це інтегративне особистісне новоутворення, що передбачає, як мінімум, наявність певного рівня знання іноземної мови, літвокраїнознавчих орієнтацій і комунікативних умінь [17].
Дев'ятова Г.Г.	<i>Готовність до міжкультурної комунікації</i> - складне, багатокomпонентне утворення, що включає в себе: спрямованість особистості на міжкультурну комунікацію, мовні знання та комунікативні вміння [5].

Вчені виділяють три аспекти тимчасової готовності [3, с. 21], перша включає: позитивне ставлення до певного виду діяльності; адекватні вимоги до діяльності; стійкі, довгостроково важливі особливості сприйняття, мислення, емоційно-волювих процесів; необхідні у цій області діяльності знання, навички, уміння, тоді як тимчасовий стан готовності відображає особливості і вимоги до майбутньої ситуації. Зауважимо, що виникнення і становлення тимчасової готовності обумовлюється наступними факторами: розуміння завдання, усвідомлення відповідальності, бажання

допомогтися успіху, вироблення плану майбутньої роботи.

К. Платонов у структурі готовності виділяє три взаємозалежних сторони: моральну готовність, психологічну та професійну [14]. Якості, що визначають моральну готовність, автор відносить до соціально-обумовленої сторони особистості, психологічну – до сторони, що об'єднує індивідуальні особливості психічних процесів, професійну - до досвіду особистості.

Нині поняття «готовність» також розглядається у межах компетентнісного підходу (Дж. Равен, Г. Трофімова, А. Хуторський), який передбачає

встановлення в освіті нового типу освітніх результатів, що не зводиться до комбінації відомостей і навичок, а орієнтовані на здатність і готовність особистості до вирішення різного роду проблем, до діяльності. Ці освітні результати, так звані компетентності, розглядаються як готовність вирішувати складні реальні завдання - професійної та соціальної діяльності, світоглядні, комунікативні, особистісні [3; 8; 10; 17]. Таким чином, компетентність, розглядається як готовність, здатність до діяльності.

Проаналізувавши трактування поняття «готовність», ми прийшли до висновку, що дане поняття охоплює рівень освоєння змісту певної діяльності й включає складну систему якостей особистості, що характеризують її всебічний гармонійний розвиток, підготовленість до продуктивного виконання конкретної діяльності, а, отже, соціальної активності.

Перш ніж перейти до окреслення поняття готовності до міжкультурної комунікації, з'ясуємо сутність міжкультурної комунікації.

Так, Ф. Бацевич автор першого в Україні словника найуживаніших термінів теорії і практики міжкультурної комунікації формулює декілька визначень даного поняття, з одного боку «міжкультурна комунікація» – це «процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, мають різну комунікативну компетенцію», з іншого «увесь спектр можливих типів спілкування, який відбувається за межами можливих соціальних груп (дискурсивних систем), починаючи від груп, представники яких є носіями різних культур, до комунікації між чоловіками і жінками або колегами різного віку тощо» [1, с. 82-83].

Дослідниця питань комунікацій Каліфорнійського державного університету С. Тінг-Туми (Stella Ting-

Тоomey) зауважила, що поняття «міжкультурна комунікація» використовується для позначення процесу комунікації між членами різних культурних спільнот [20, с. 16-17]. Крім того, вчена відзначила, що цей термін включає також групову взаємодію таких факторів, як: вірування, цінності, норми та сценарії їх взаємодії.

О. Садохін у навчальному посібнику «Вступ до теорії міжкультурної комунікації» розглядає поняття «міжкультурна комунікація» як особливу форму спілкування представників двох чи більше різних культур чи культурних співтовариств у ході обміну інформацією та культурними цінностями [16]. Автор підкреслює, що дане поняття включає в себе комунікацію між культурами, расами, етнічними групами, релігіями та між субкультурами в середині великих культур.

Таким чином, проаналізувавши поняття «готовність», «міжкультурна комунікація», «готовність до міжкультурної комунікації» можемо виокремити наступні характеристики «готовності до міжкультурної комунікації» [5; 8; 17]:

- готовність до міжкультурної комунікації визначається як «суттєвий аспект особистісної готовності майбутнього спеціаліста до повноцінної соціалізації, соціальної взаємодії й самореалізації в суспільстві»;

- поняття готовність до міжкультурної комунікації є складним, багатоконпонентним утворенням, що включає в себе: спрямованість особистості на міжкультурну комунікацію, мовні знання та комунікативні вміння;

- готовність до міжкультурної комунікації є інтегративним особистісним новоутворенням, що виявляється через, як мінімум, наявність певного рівня знання іноземної мови, лінгвокраїнознавчих орієнтацій і комунікативних умінь.

Зауважимо, що професійна підготовка майбутніх інженерів - судномеханіків до міжкультурної

комунікації не завжди усвідомлюється майбутніми морськими фахівцями як важлива умова їх ефективної професійної діяльності [19]. Проте, сучасні вимоги провідних судноплавних компаній, крейнігових агентств включають, крім обов'язкового диплома про здобуту освіту або СОС (certificate of competency) «сертифіката компетентностей», в оподіння іншою мовою (як правило, англійською), високий рівень прояву комунікативних здібностей та вміння роботи у межах мультикультурного екіпажу. Таким чином, міжкультурна комунікація висувається в якості важливого чинника успішної професійної діяльності морського фахівця.

Проаналізувавши трактування різних аспектів поняття «готовність» та «міжкультурна комунікація», у рамках нашої наукової розвідки пропонуємо розглядати готовність майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації як частину складної характеристики професіоналізму – готовності фахівців морської галузі до професійної діяльності, як функціональний стан і як стійку якість особистості, що передбачає спрямованість та позитивну мотивацію майбутніх інженерів-судномеханіків до професійної міжкультурної взаємодії з урахуванням поваги до інших культур, їх традицій, діалогу, ділового співробітництва, толерантності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, емпатії.

Обґрунтування найбільш ефективних педагогічних умов формування готовності майбутніх інженерів-судномеханіків до міжкультурної комунікації є перспективним і може стати предметом подальшого наукового пошуку.

Рецензент:
д.пед.н., професор Н.В.Слюсаренко

Список використаних джерел

1. **Бацевич Ф.** Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф.Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – 205 с. 2. **Великий** тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов.

ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с. 3. **Гайсина Л. Ф.** Готовность студентов вуза к общению в мультикультурной среде и ее формирование: монография. - Оренбург: РИК ГОУ ОГУ, 2004. - 113 с. 4. **Даль В.** Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 томах / В. Даль. – М.: Рус. яз., 1991. – Т. 1. – 684 с. 5. **Девятова Г. Г.** Формирование личности будущего учителя иностранного языка к межкультурной коммуникации: дис... канд. пед. наук: 13.00.08 / Г. Г. Девятова. – Магнитогорск, 2002. – 189 с. 6. **Ефремов О. Ю.** Педагогика. Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2010. – 352 с. 7. **Ковалев А. Г.** Психология личности / А. Г. Ковалев. – М.: Знание, 1969. – 361 с. 8. **Козак А. В.** Формування готовності майбутніх фахівців у сфері міжнародних відносин до міжкультурної комунікації: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Алла Володимирівна Козак. – Луцьк, 2011. – 243 с. 9. **Кондрашова Л. В.** Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися / Л. В. Кондрашова. – М.: Прометей МГПИ им. Ленина, 1998. – 160с. 10. **Лыненко А. Ф.** Теория и практика формирования готовности студентов педагогических вузов к профессиональной деятельности: дис... доктора пед. наук: 13.00.01, 13.00.04 / А. Ф. Лыненко. – К., 1996. – 378 с. 11. **Максименко С. Д.** Фахівця потрібно моделювати [Текст] / С. Д. Максименко, О. М. Пелех // Рідна школа, 1994. – № 3-4. – С. 68-72. 12. **Моляко В. О.** Психологічна готовність до творчої праці / В. О. Моляко. – К.: Знання, 1989. – 80 с. 13. **Новий** тлумачний словник української мови: у 3 томах / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпущко. – К.: Аконіт, 2003. – Т. 1. – 926 с. 14. **Платонов К. К.** Структура и развитие личности. – М., 1971. 15. **Подоляк Л. Г.** Психология вышней школы: навчальний посібник для магістрантів і аспірантів / Л. Г. Подоляк, В. І. Юрченко. – К.: ТОВ «Філ-студія», 2006. – 320 с. 16. **Сафина А. П.** Введение в теорию межкультурной коммуникации: учебное пособие / А. П. Сафина. – М.: КИОРУС, 2014. – 254 с. 17. **Сафина М. С.** Формирование готовности к межкультурной коммуникации студентов гуманитарных вузов (на материале изучения иностранного языка): дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / М. С. Сафина. – Казань, 2005. – 185с. 18. **Сластенин В. А.** Социальный педагог и социальный работник: личность и профессия // Теория и практика социальной работы: отечественный и зарубежный опыт. В 2-х т. - М., Тула, 1993. - С. 265 - 274. 19. **Kahveci E., Lane T., Sampson H.** *Transnational Seafarer Communities* / Erol Kahveci, Tony Lane, Helen Sampson. – UK: Seafarers International Research Centre, Cardiff University, 2002. – 41 p. 20. **Ting-Toomey S.** *Communicating Across Cultures* / S. Ting-Toomey. – New York: The Guilford P, 1999. – 310 p.

References

1. **Batseyvych F.** Slovyk terminiv mezhlkul'turnoi komunikatsii / F. Batseyvych. – K.: Dovia, 2007. – 205 s.
2. **Velykyy** tumachnyy slovyk suchasnoi ukrainskoi movy / uklad. i holov. red. V. T. Busel. – K.; Ipin': VTF «Perun», 2005. – 1728 s.
3. **Gaysyna L.F.** Gotovnost' studentov vuzov k obshchen'yu v mul'tikul'turnoy srede i ee formirovaniye: monografiya. – Orenburg: RYK GOU OGU, 2004. – 113 s.
4. **Dal' V.** Tolkovyy slovar' zhyvogo velikorusskogo yazyka: v 4 tomakh / V. Dal'. – M.: Rus. yaz., 1991. – T. 1. – 684 s.
5. **Devyatova G.G.** Formirovaniye gotovnosti budushchikh uchiteley inostrannogo yazyka k mezhlkul'turnoy komunikatsii: dis... kand. ped.nauk: 13.00.08 / G.G. Devyatova. – Magnitogorsk, 2002. – 189 s.
6. **Efremov O.Yu.** Pedagogika. Uchebnoe posobie. — SPb.: Piter, 2010. — 352 s.
7. **Kovalev A.G.** Psikhologiya lichnosti / A.G. Kovalev. – M.: Znaniye, 1969. – 361 s.
8. **Kozak A.V.** Formirovaniye gotovnosti maybutnikh fakhivtsiv u sferi mezlmnarodnykh vidnosyn do mezhlkul'turnoi komunikatsii: dis... kand. ped. nauk: 13.00.04 / A.V. Kozak. – Luts'k, 2011. – 243 s.
9. **Kondrashova L.V.** Metodyka podgotovki budushchego uchitelya k pedagogicheskomu vzaimodeystviyu s uchashchimisya / L.V. Kondrashova. – M.: Prometei MGPY im. Lenina, 1998. – 160s.
10. **Linenko A.F.** Teoriya i praktika formirovaniya gotovnosti studentov pedagogicheskikh vuzov k professionalnoy deyatel'nosti: dis... doktora ped. nauk: 13.00.01, 13.00.04 / A. F. Linenko. – K., 1996. – 378 s.
11. **Maksymenko S.D.** Fakhivtsya potibno modelyuvaty [Tekst] / S. D. Maksymenko, O. M. Pelex // Ridna shkola, 1994. – № 3–4. – S. 68–72.
12. **Molyako V.O.** Psikhologichna gotovnist' do tvorchoyi praci / V.O. Molyako. – K.: Znannya, 1989. – 60 s.
13. **Novyy** tumachnyy slovyk ukrainskoi movy: u 3 tomakh / uklad. V.V. Yaremenko, O.M. Slipushko. – K.: Akonit, 2003. – T.1. – 926 s.
14. **Platonov K.K.** Struktura i razvitiye lichnosti. – M., 1971.
15. **Podolyak L. G.** Psikhologiya vyshchoi shkoly: navchal'nyy posibnyk dlia magistrantiv i aspirantiv / L.G. Podolyak, V.I. Yurchenko. – K.: TOV "Fil'studiya", 2006. – 320 s.
16. **Sadokhin A.P.** Vvedeniye v teoriyu mezhlkul'turnoy komunikatsii: uchebnoe posobie / A.P. Sadokhin. – M.: KIORUS, 2014. – 254 s.
17. **Safina M.S.** Formirovaniye gotovnosti k mezhlkul'turnoy komunikatsii studentov gumanitarnykh vuzov (na materiale izucheniya inostrannogo yazyka): dis... kand. ped.nauk: 13.00.01 / M.S. Safina. – Kazan', 2005. – 185s.
18. **Slastenin V.A.** Sotsialnyy pedagog i sotsialnyy rabotnik: lichnost' i professiya // Teoriya i praktika sotsial'noy raboty: otechestvennyy i zarubezhnyy opyt. V 2-x t. - M., Tula, 1993. -S. 265 - 274.
19. **Kahveci E., Lane T., Sampson H.** *Transnational Seafarer Communities* / Erol Kahveci, Tony Lane, Helen Sampson. – UK: Seafarers International Research Centre, Cardiff University, 2002. – 41 p.
20. **Ting-Toomey S.** *Communicating*

Across Cultures / S. Ting-Toomey. – New York: The Guilford P, 1999. – 310 p.